

Національний університет цивільного захисту України
Соціально-психологічний факультет
Кафедра психології діяльності в особливих умовах

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

**Методичні рекомендації до виконання та захисту курсової роботи
для здобувачів вищої освіти 3 курсу навчання спеціальності
053 «Психологія» освітньо-професійних програм
«Екстремальна та кризова психологія» і
«Робота з персоналом»**

Харків 2023

Рекомендовано кафедрою психології діяльності в особливих умовах на 2023-2024 навчальний рік.
Протокол від «08» серпня 2023 р. № 1.

Рецензенти:

Овсяннікова Я.О., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, начальник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України.

Боснюк В.Ф.

Експериментальна психологія: методичні рекомендації до виконання та захисту курсової роботи для здобувачів вищої освіти 3 курсу навчання спеціальності 053 «Психологія» освітньо-професійних програм «Екстремальна та кризова психологія» і «Робота з персоналом». Харків: НУЦЗУ, 2023. 26 с.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів вищої освіти 3 курсу соціально-психологічного факультету, які виконують курсову роботу з експериментальної психології.

Вони містять вимоги до організації виконання курсової роботи, нормативи оформлення, приблизну тематику наукових досліджень, приклади оформлення таблиць, наукової графіки, оформлення списку літератури, надано опис критеріїв оцінки якості виконання робіт та правила їх публічного захисту.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Одним з дієвих засобів успішної підготовки майбутніх фахівців є самостійна дослідницька робота здобувачів вищої освіти. Важливим її кроком є виконання курсової роботи. Вона вчить здобувачів вищої освіти оволодівати теоретичними знаннями, узагальнювати та систематизувати їх, а також використовувати на практиці.

Курсова робота із експериментальної психології – це форма самостійної навчальної діяльності здобувачів вищої освіти, яка спрямована на удосконалювання психологічних знань з окремих тем, застосуванню цих знань для вирішення прикладних завдань, формування умінь і навичок науково-дослідницької роботи. В ході виконання такої роботи курсанти та студенти поглиблюють свої знання стосовно методологічної бази психології, ширше ознайомлюються з теоретичними основами психології, наявними публікаціями з тієї чи іншої проблеми, розвивають вміння аналізу наукової літератури і викладу власних думок, а також проводять емпіричне дослідження, здійснюють обробку отриманих даних, презентують результати та формулюють науково обґрунтовані висновки.

У ході виконання курсової роботи вирішуються такі **завдання**:

1. Систематизація, закріплення і розширення теоретичних знань зі спеціальності, застосування цих знань при вирішенні наукових завдань.

2. Розвиток навичок ведення самостійної роботи, удосконалення уміння теоретичного дослідження при розв'язанні проблем і питань, що розробляються у даній роботі.

3. Розвиток навичок проведення емпіричного дослідження.

4. Практика застосування методів математичної обробки отриманих даних, презентації та інтерпретації результатів.

При виконанні курсової роботи у здобувачів вищої освіти мають бути сформовані наступні **основні уміння**:

- самостійний пошук інформації за заданою темою;
- відбір із всього масиву інформації самої необхідної та важливої для повного висвітлення досліджуваної проблеми;
- логічне і послідовне розкриття теми дослідження;
- узагальнення і класифікація інформації, формулювання висновків з дослідницьких проблем;
- проведення психологічного дослідження, застосування методів статистичного аналізу даних, презентація, опис та інтерпретація отриманих результатів;
- стилістично правильне оформлення наукової думки;
- грамотна побудова наукового тексту;
- правильне оформлення роботи;
- вміння стислого змістовного викладу написаного в усній формі і представлення результатів у вигляді презентації, а також здатність довести власну думку.

Курсову роботу виконують у визначені строки. Орієнтовна тематика курсових робіт затверджується кафедрою психології діяльності в особливих умовах. Здобувачам вищої освіти надається право вибору теми з цього переліку або вони можуть проявити ініціативу і самі запропонувати теми, які їх цікавлять. Тема має бути актуальною, відповідати сучасному стану і перспективам розвитку науки, а також освітньо-професійній програмі.

Керівниками курсових робіт призначаються науково-педагогічні працівники кафедри психології діяльності в особливих умовах НУЦЗ України. Закріплення здобувачів вищої освіти за керівниками відбувається на засіданні кафедри на початку навчального року.

Здобувачі вищої освіти обговорюють тему курсової роботи з викладачами, погоджують план роботи і список літератури з обраної теми. У процесі виконання роботи здобувачі вищої освіти повинні підтримувати зв'язок з керівниками, звертаючись до них за консультацією по мірі виникнення питань або ускладнень.

Працюючи над роботою здобувач вищої освіти спочатку складає перший (чорновий) варіант рукопису і представляє його керівникові. Після перевірки, врахувавши зауваження і вказівки, автор доробляє або переробляє рукопис. Одночасно уважно редагує написане, ще раз старанно звіряє всі цитати, перевіряє висновки, наведені прізвища та ініціали.

Завершена курсова робота пред'являється науковому керівникові не пізніше, ніж за десять днів до терміну захисту. Керівник надає відгук на курсову роботу за формою, яка наведена в Додатку Д.

Перед захистом курсова робота перевіряється на наявність плагіату в системі Unicheck і допускається до захисту лише у випадку показника унікальності тексту більше 50 %.

Захист курсових робіт є відкритим і відбувається у визначені терміни. Склад комісії із захисту курсової роботи складається із трьох викладачів. Під час захисту здобувач вищої освіти має представити: зброшуровану (переплетену) роботу з відгуком керівника та довідкою про перевірку тексту на унікальність інформації (антиплагіат), первинні матеріали (заповнені паперові бланки відповідей досліджуваних, посилання на онлайн тести, зведені таблиці з первинними даними тощо). На виступ здобувачеві вищої освіти надається до 7 хвилин. Доповідь має супроводжуватися візуальною презентацією результатів дослідження. Після виступу здобувач вищої освіти відповідає на питання, які можуть задавати як члени комісії так і присутні на захисті.

Після колективної наради комісія оголошує рішення про якість наукової роботи за стобальною шкалою згідно критеріїв оцінювання знань та умінь здобувачів вищої освіти при написанні та захисті курсової роботи (додаток Ж), яка заноситься в екзаменаційну відомість.

Результати навчання та компетентності

Відповідно до освітньо-професійних програм «Екстремальна та кризова психологія» та «Робота з персоналом» написання курсової роботи повинно забезпечити:

- досягнення здобувачами вищої освіти таких результатів навчання:

Програмні результати навчання	ПР
- Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	ПР4.
- Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	ПР5.
- Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.	ПР6.
- Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.	ПР7.
- Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.	ПР8.

- формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Програмні компетентності (загальні та спеціальні)	ЗК, СК
- Здатність бути критичним і самокритичним.	ЗК5.
- Здатність приймати обґрунтовані рішення.	ЗК6.
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ЗК7.
- Здатність працювати в команді.	ЗК9.
- Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.	СК5.
- Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.	СК6.
- Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.	СК7.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота з експериментальної психології повинна мати дослідницький характер. Основна мета – навчитися виділяти актуальну проблему психологічного дослідження, підбирати відповідний надійний та валідний психодіагностичний інструментарій, формувати репрезентативну вибірку, проводити емпіричне (експериментальне) дослідження, обробляти та аналізувати отримані дані, формулювати науково обґрунтовані висновки.

Виконання курсової роботи включає наступні **етапи**:

- постановка проблеми та вибір теми дослідження;
- пошук інформації за темою дослідження;
- визначення об'єкта, предмета, мети, наукових гіпотез та завдань дослідження;
- складання плану курсової роботи;
- опис підходів та точок зору стосовно психологічної проблеми, яка розглядається;
- вибір методів дослідження та підбір конкретних методик, адекватних меті та завданням дослідження;
- проведення психодіагностичного дослідження;
- обробка результатів (з використанням методів математичної статистики) та презентація їх в узагальненому вигляді;
- формулювання висновків;
- оформлення курсової роботи;
- перевірка роботи на наявність плагіату;
- захист роботи.

Коротко розглянемо зміст кожного з цих етапів.

Після визначення теми, необхідно скласти бібліографію, тобто список наукової літератури з проблеми, з якою необхідно ознайомитися, щоб розкрити зміст курсової роботи. Підбір літератури здобувач вищої освіти повинен проводити самостійно. Керівник лише рекомендує звернути увагу на ті або інші джерела або авторів. *Список літератури* повинен бути досить повним, включати видання українською та англійською мовами не раніше 2000 року (за виключенням робіт класиків психології, які не перевидавались) і відображати поінформованість здобувача вищої освіти з проблеми дослідження. Обсяг списку літератури при написанні курсової роботи містить, як правило, *не менше 35 джерел*.

Робота не повинна носити репродуктивний характер. У процесі вивчення літератури варто виявляти критичне мислення і не покладатися надмірно на авторитет друкованого наукового слова. Важливо звертати увагу на аргументи, використовувані автором для тих або інших тверджень, на опис наукових фактів, що лежать в основі висновків.

При цьому варто пам'ятати, що аналіз літератури має бути націлений не тільки на опис отриманих у психології (або суміжних дисциплінах) знань з теми дослідження, але і на виявлення невирішених і дискусійних проблем, критичне осмислення теми. Аргументований виклад власної точки зору –

важливий аспект курсової роботи.

Після вивчення наукової літератури складається план курсової роботи, що включає розділи, які відображають основні моменти проблеми дослідження. План перевіряється і затверджується науковим керівником. Після цього здобувач вищої освіти приступає до написання курсової роботи і її оформлення. Зміст роботи треба викладати у певній логічній послідовності, строго аргументовано, по розділах і параграфах, заголовки яких повинні бути короткими й відображати загальну ідею матеріалу, що викладається.

Аналіз стану проблеми припускає глибоке вивчення навчальних посібників, монографій, психологічних журналів. При вивченні літературних джерел необхідно приділити увагу наступним моментам:

- визначити основну ідею автора, його позиції з проблеми дослідження;
- особистий внесок автора в її розвиток;
- відмінність позиції автора від традиційного підходу;
- полеміка автора з іншими дослідниками;
- які ідеї автора особливо вдало аргументовані, а які не мають належної аргументації;
- які ідеї, висновки, рекомендації викликають заперечення й чому;
- які проблемні питання не знайшли відображення у його роботі;
- які завдання подальшого дослідження.

Аналіз літератури дозволяє здобувачу вищої освіти сформулювати мету, визначити основні питання, об'єкт, предмет, гіпотезу і завдання свого дослідження. Разом з керівником здобувач вищої освіти розробляє структуру емпіричного дослідження, підбирає коректні методи емпіричного дослідження. Емпіричне дослідження проводиться на репрезентативній та інформативній за обсягом вибірці дослідження.

Отримані в емпіричному дослідженні результати спочатку представляються у зведених таблицях первинних даних (які можуть бути поміщені у додаток роботи), які потім обробляються з використанням методів математичної статистики і надаються вже у вигляді узагальнених таблиць або графіків, на основі яких формулюються висновки. Всі висновки роботи повинні бути аргументовані та відображати отримані у дослідженні результати, відповідати завданням дослідження.

Дослідницька робота припускає виявлення не просто якихось описових показників за окремими показниками методик. Вона спрямована на виявлення загальних залежностей, відношень, відмінностей тощо.

Після проведення емпіричного дослідження й обробки отриманих результатів здобувач вищої освіти приступає до написання й оформлення курсової роботи.

ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота містить наступні структурні **частини**: титульний лист; зміст; перелік умовних позначень (за необхідності); основна частина (вступ, розділи, висновки); список використаних джерел; додатки (за необхідності).

Титульний лист роботи оформлюється так, як показано в додатку А.

Наступна після титульного листа сторінка – «**ЗМІСТ**». Вона містить у собі назви всіх розділів і параграфів тексту роботи, починаючи зі вступу і закінчуючи літературою чи додатками з зазначенням *сторінок*, на яких вони знаходяться. Всі розділи роботи, крім вступу, висновків, списку літератури і додатків нумеруються арабськими цифрами. *Наприклад: РОЗДІЛ 1.* Нумерація параграфів здійснюється окремо в кожному розділі і складається з двох цифр: перша – це номер розділу, друга – власне параграфу. *Наприклад: 1.3 означає, що це третій параграф першого розділу.*

Кожний **розділ** роботи починається з нової сторінки. Назва розділу друкується посередині сторінки (симетрично до тексту) великими літерами жирним шрифтом: (**ВСТУП, РОЗДІЛ 1, ДОДАТКИ** тощо). Крапка після назви не ставиться.

Параграфи та висновки до кожного з розділів друкуються на тій же сторінці, де завершився попередній. Їх номери та назви слід друкувати прописними літерами (перше слово – з великої літери) в підбір до тексту (з абзацним відступом). Після назви параграфу ставиться крапка.

Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати:

- між назвою розділу та назвою параграфу – **3 інтервали** (через один порожній рядок)
- між назвою параграфу та текстом – **1,5 інтервали**.

У *вступі* вказується актуальність проблеми, визначаються об'єкт, предмет, гіпотеза(и) дослідження. Здійснюється постановка мети, формулюються завдання дослідження, описується вибірка досліджуваних, з якими проводилося дослідження, дається коротка характеристика методів дослідження, що застосовувалися, описується структура роботи.

Ознаками актуальності теми можуть бути:

- недостатня розробленість конкретної проблеми або її окремої сторони, частини;
- наявність соціального замовлення на це дослідження;
- постановка нової, раніше недослідженої проблеми, тощо.

Об'єкт дослідження – це та сфера об'єктивно існуючого психологічного знання, у рамках якої і знаходиться те, що буде вивчатися (досліджуватися). В якості об'єкта психологічного вивчення можуть виступати психічні процеси, явища, стани, утворення тощо.

Як правило, об'єкт витікає з теми дослідження і зафіксований у ній.

Предмет дослідження – це та частина об'єктивно існуючого знання (об'єкта), що, власне, і досліджується. Таким чином, предмет дослідження за своїм змістом завжди вужчий, ніж об'єкт.

Знання предмета дослідження дозволяє висунути **гіпотезу**, тобто

наукове припущення, що випливає з теорії, що ще не підтверджене й не спростоване.

Вимоги до наукової гіпотези:

1. Можливість перевірити запропоновану гіпотезу.
2. Прогностичний потенціал.
3. Принципова (логічна) простота.
4. Зв'язок гіпотези із попереднім знанням.

Виходячи з теми курсової роботи, її об'єкта і предмета, можна визначати мету й завдання дослідження.

Мета дослідження – це образ (уявлення) майбутнього результату. Мета формулюється коротко, описуючи кінцевий результат, якого прагне досягти здобувач вищої освіти.

Визначивши мету курсової роботи необхідно сформулювати **завдання**, які необхідно вирішити у ході дослідження. Їх зазвичай декілька. Формулювання завдань дослідження здійснюється у формі перерахування і починається з дієслів (вивчити..., описати..., встановити..., з'ясувати тощо). Це слід робити якомога ретельніше, оскільки вирішення завдань стає змістом розділів роботи. Завдання дослідження мають бути змістовними етапами дослідження, а не процесуальними.

У теоретичному розділі, як правило, висвітлюється історія виникнення проблеми, аналізуються основні напрямки її рішення у вітчизняній та закордонній психології, узагальнюються результати досліджень по проблемі, представлені у науковій літературі. Обсяг теоретичного розділу не повинен перевищувати 1/3 загального обсягу роботи!

У практичному розділі (розділах) описуються: структура емпіричного дослідження; стратегії формування вибірки досліджуваних, склад вибірка, кількість осіб; методи й методики, використовувані дослідником; представлені результати та інтерпретація отриманих результатів. Отримані результати повинні бути представлені наочно у таблицях і малюнках (діаграмах, гістограмах, схемах і т. п.). **При обробці результатів обов'язкове використання методів статистичного аналізу даних.** Застосування статистичних критеріїв має бути коректним і обґрунтованим. При цьому необхідно розуміти, що статистика «р» (p-value) нічого нам не говорить про важливості отриманих результатів і сили наукових доказів на користь практичного й теоретичного ефекту дослідження. Цей аспект стосується такого статистичного показника як розмір ефекту. Розмір ефекту – це кількісне відображення величини різниці ознаки між групами, величини сили взаємозв'язку між явищами, відповідність теоретичної моделі емпіричним даним та дозволяє оцінити корисність, важливість, цінність, осмисленість такого відношення. Розмір ефекту за своєю суттю близький до поняття практичної значущості дослідження – головного орієнтира наукової роботи. Розміри ефекту дозволяють дослідникам вийти за межі дихотомічного мислення: «Є відмінність (взаємозв'язок) чи немає?» до більш важливого аспекту: «Яка величина цих відмінностей (сила взаємозв'язку)?», відійти від акцентуванні на ідентифікації статистичної значущості та перейти до більш

цінного і простішого для розуміння кількісного опису величини розміру ефекту, більш наукового підходу до накопичення знань. Окрім того класичні показники розміру ефекту не залежить від обсягу вибірки на відміну від статистичної значущості, яку за це постійно критикують. Повідомлення та інтерпретація розмірів ефекту в контексті отриманих результатів є невід'ємною частиною якісного дослідження.

Оформлення **таблиць** та **ілюстраційного матеріалу** (фотографії, малюнки, схеми, графіки тощо) має відповідати певним правилам.

Кожна **таблиця** повинна мати назву, яка друкується під словом «Таблиця» і її номером перед власне таблицею. Таблиці нумеруються арабськими числами в межах розділу. Номер таблиці – це дві цифри, перша з яких – номер розділу, а друга – власне порядковий номер таблиці в розділі. *Наприклад: «Таблиця 2.1» – перша таблиця в другому розділі.* Слово «Таблиця» пишеться **курсивом** і розміщується у правій частині сторінки. Назва таблиці друкується без абзацного відступу посередині і виділяється **жирним шрифтом**. Таблицю розміщують у тексті одразу після її першого згадування. Якщо таблиця займає більше, ніж одну сторінку, її виносять в додаток.

Всі **ілюстрації** (фотографії, малюнки, схеми, графіки тощо) позначаються як рисунки («Рис.») і нумеруються послідовно в межах розділу (аналогічно таблицям). Кожна ілюстрація підписується знизу в такій послідовності: скорочене слово рисунок (Рис.), номер (за тим же принципом, що і таблиці) і назва (в тому ж рядку). Їх розміщення підлягає тим же правилам, що і розміщення таблиць. Зразок оформлення таблиці та ілюстративного матеріалу дивись в додатку Б.

Загальні правила цитування та посилання на використані літературні джерела

Текст не повинен представляти собою набір виписок із прочитаних джерел. Необхідно, по-перше, упорядкувати його зміст певним логічним чином. По-друге, потрібно прагнути переказувати зміст першоджерел близько до тексту оригіналу, намагаючись передати, насамперед, їх основні ідеї і факти. Це може бути досягнуто за рахунок часткового переформулювання фрази, її спрощення, вираження головної думки з опусканням несуттєвих для роботи фрагментів, слів, виразів. Із тексту повинно бути зрозуміло, на яких авторів і на які роботи ви спираєтесь, тобто зміст роботи не повинен бути безособовим.

Для розширення лексичної розмаїтості викладу при аналізі джерел, порівнянні точок зору, посилань на висловлення й ідеї цитованих авторів, а також при вираженні до них свого ставлення можна використовувати такі дієслова: *аналізує, заперечує, висловлює думку, додає, доводить, допускає, ставить запитання, викладає, констатує, сподівається, знаходить, починає, не розділяє точку зору, не погоджується, виявляє, обговорює, пояснює, схвалює, відповідає, відзначає, відстоює, визначає, переказує, пише, повторює, підтримує, підтверджує, дозволяє, думає, розуміє, пропонує, припускає, представляє, визнає, приймає точку зору, доходять висновку, розбирає*

питання, розділяє, міркує, дозволяє, роз'яснює, рекомендує, вирішує проблему, впливає, погоджується, сумнівається, повідомляє, запитує, посилається, вважає, вказує, згадує, стверджує, уточнює тощо.

Необхідно дотримуватись **правил цитування** як прямої, так і непрямой мови. У випадку прямого цитування текст оригіналу поміщається в лапки («...») і відтворюється без будь-яких змін, але українською мовою (а не мовою оригіналу)! Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, в кінці). Якщо перед цитованим текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається. Використовується такий спосіб цитування в тих випадках, коли необхідно звернути увагу на конкретне формулювання тієї або іншої думки, привести визначення поняття, що дає цитований автор. Такі цитати не слід робити занадто довгими. Цитату необхідно перекласти українською мовою, якщо використовуються іншомовні джерела. Після лапок, що завершує відтворення чужої думки, у квадратних дужках вказується джерело і сторінка, на якій дана думка викладена в оригіналі. *Наприклад: [4, с. 56] означає, що цитата наведена зі 56 сторінки 4 джерела у списку літератури до курсової роботи.*

Непряме цитування відтворює близько до тексту оригіналу чужу думку, класифікацію, фактичну інформацію, точку зору тощо. У цьому випадку цитата не поміщається в лапки, але після завершення цитування в дужках обов'язково вказується джерело, з якого вона узята. *Наприклад: [4; 10; 16] означає, що така думка зустрічається у джерелах, які у списку літератури до курсової роботи мають відповідні номери; [5-9] – схожі висловлювання є в усіх роботах з 5 по 9 у списку літератури.*

Посилання в тексті робляться тільки на джерела, які опрацьовані здобувачами вищої освіти та зазначені в списку літератури.

У кінці кожного параграфу та розділу роботи важливо зробити власні висновки на основі розглянутих підходів. Висновки можуть починатися оборотами типу «*Таким чином, ...*», «*Як бачимо, ...*» і т.п. При оцінці роботи звертається особлива увага на уміння здобувача вищої освіти аналізувати, узагальнювати і робити висновки з вивченого і викладеного матеріалу.

У **загальних висновках** до всієї роботи представляються результати, які обґрунтовані в роботі. Вони формулюються у стверджувальній формі і подаються як нумерований список, який **відповідає поставленим завданням** на початку роботи.

Наприкінці висновків бажано зупинитися на перспективах вивчення проблеми дослідження, вказати аспекти проблеми, подальше вивчення яких дозволить розширити та поглибити знання у відповідній сфері.

Наприкінці курсової роботи надається повний список літератури («**СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ**»), яку здобувач вищої освіти використовували при роботі над темою дослідження. При цьому обов'язково **на усі** з названих джерел мають бути посилання в тексті (хоча б, один раз).

Інформацію з бібліографічних даних використаної літератури необхідно

подавати повністю без пропусків будь-яких елементів та скорочень **мовою оригіналу**. Джерела розміщують в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту (ДСТУ 8302:2015). Приклади оформлення літературних джерел всіх видів подано у Додатку В.

Науковий журнал, як правило, не використовується як одиниця бібліографічного опису. Збірник праць може використовуватися в цій якості, якщо в тексті характеризуються і, відповідно, цитуються загальні ідеї, підходи, теми, характерні для статей усього збірника.

За необхідності після списку літератури даються **ДОДАТКИ**. Їх оформлюють у порядку появи посилань у тексті. Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок. Справа сторінки над заголовком друкується слово «Додаток » і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. *Наприклад:* «Додаток А».

Обсяг курсової роботи повинен бути достатнім для розкриття розглянутої проблеми. В середньому для курсової роботи з курсу буває досить **40 сторінок** друкованого тексту.

Текст роботи друкується на одній стороні стандартного листа білого паперу формату А4, кегль 14 через 1,5 інтервали. Поля: ліве – 30 мм, праве 10 мм, верхнє та нижнє – 20 мм.

Сторінки варто **нумерувати** арабськими цифрами в правому верхньому кутку. Нумерація сторінок роботи починається з титульного листа, при цьому дотримується наскрізна нумерація по всьому тексту. На титульному листі номер сторінки не ставиться. Робота повинна бути зброшурована (прошита).

Захист курсової роботи

До захисту курсової роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які у повному обсязі виконали роботу.

Не пізніше ніж за тиждень до захисту здобувачі вищої освіти надають до кафедри в електронному вигляді свою курсову роботу для перевірки її на плагіат в системі Unichesk. Якщо відсоток унікального тексту становить менше ніж 50 %, то робота не допускається до захисту.

Здобувач вищої освіти на засідання комісії надає зброшуровану курсову роботу, первинні матеріали (протоколи проведення дослідження), відгук наукового керівника (див. додаток Д) та висновки щодо унікальності тексту.

Захист курсових робіт є відкритим і відбувається у визначені терміни в складі комісії, яка складається з трьох викладачів.

На виступ авторів надається до 7 хвилин. В доповіді слід відобразити актуальність теми дослідження, предмет і об'єкт, мету й завдання дослідження, короткий опис ходу дослідження, основні результати, їх інтерпретацію та висновки. Виступ має супроводжуватися представленням презентаційних слайдів.

Після виступу здобувачеві, як правило, задають запитання як члени

комісії так і присутні на захисті, на які він відповідає. Після завершення процедури захисту комісія оцінює якість курсової роботи за 100-бальною шкалою згідно визначених критеріїв (див. додаток Ж). У випадку, якщо здобувач вищої освіти не набрав мінімально достатню кількість балів комісія повинна визначитися з датою повторного захисту роботи після усунення недоліків.

ПРИБЛИЗНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

Освітньо-професійна програма «Екстремальна та кризова психологія»:

1. Особливості психологічного благополуччя медичних працівників з досвідом роботи на тимчасово окупованих територіях України.
2. Особливості психічного здоров'я у осіб постраждалих від надзвичайної ситуації воєнного характеру.
3. Особливості розвитку ПТСР у працівників ДСНС України.
4. Особливості нервово-психічної напруженості у військовослужбовців в умовах режиму воєнного стану.
5. Психологічні ресурси стійкості рятувальників в умовах війни.
6. Формування психологічної готовності фахівців ризиконебезпечних спеціальностей до професійної діяльності.
7. Психологічні особливості синдрому вивченої безпорадності у рятувальників.
8. Психологічні особливості повсякденних переживань українських біженців за кордоном.
9. Психологічні детермінанти поведінки особистості у конфліктних ситуаціях.
10. Роль психологічного капіталу в суб'єктивному благополуччі працівників ризиконебезпечних професій.
11. Роль особистісних властивостей при виборі стратегій поведінки в умовах стресу.
12. Фактори соціально-психологічної згуртованості працівників пожежно-рятувальних підрозділів.
13. Взаємозв'язок особистісних якостей рятувальників з стратегіями прийняття рішень в напружених умовах діяльності.
14. Особливості життестійкості працівників ДСНС України в умовах війни.
15. Особливості прояву психічних станів курсантів, які заступають на чергування в НПРЧ.
16. Толерантність до невизначеності як чинник прийняття рішень курсантами-рятувальниками в стресових умовах діяльності.
17. Негативні психологічні фактори деструктивної поведінки курсантів-рятувальників.
18. Психологічні особливості розвитку резильєнтності рятувальників.
19. Особливості емоційного стану працівників ДСНС України в умовах режиму воєнного стану.
20. Взаємозв'язок емоційного ресурсу рятувальника з захисно-копінговою поведінкою.
21. Особливості девіантної поведінки курсантів різноманітних силових структур України.
22. Когнітивні стилі як фактори прийняття рішень працівниками оперативно-рятувальних підрозділів в умовах невизначеності.

23. Гумор як ресурс подолання стресових ситуацій особистості.
24. Особливості психічної саморегуляції працівників служби швидкої медичної допомоги.
25. Життєві стратегії рятувальників в період війни.
26. Індивідуально-психологічні фактори психологічного благополуччя рятувальників в умовах війни.
27. Вплив військового стану на психічне здоров'я особистості.
28. Психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу учасниками зони антитерористичної операції.
29. Особливості стресостійкості здобувачів вищої освіти різних спеціальностей.
30. Особливості психологічної стійкості у рятувальників.
31. Особливості психічної надійності курсантів ризиконебезпечних професій.
32. Психологічні особливості життєздатності курсантів-рятувальників різної навчальної спеціальності
33. Психологічні особливості ставлення молоді до смерті в контексті війни.
34. Соціально-психологічна адаптація як чинник психологічного благополуччя внутрішньо-переміщених осіб.
35. Особливості травматичного досвіду осіб, які перебували в окупації.

Освітньо-професійна програма «Робота з персоналом»:

1. Психологічні особливості ефективного керівника в структурі ДСНС України.
2. Особливості взаємозв'язку стилю керівництва і психологічного клімату в підрозділах ДСНС України.
3. Індивідуально-психологічні чинники сумісності працівників підрозділів ДСНС України.
4. Психологічні способи розвитку лідерських якостей працівників.
5. Психологічні фактори професійної самореалізації рятувальників.
6. Особливості емпатії у здобувачів вищої освіти різної професійної спрямованості.
7. Особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти НУЦЗ України до умов навчання.
8. Особливості ціннісних орієнтацій у майбутніх представників ризиконебезпечних професій.
9. Вплив соціальних стереотипів особистості на вибір професії.
10. Взаємозв'язок характерологічних особливостей особистості та поведінки у конфліктній ситуації.
11. Гендерні стереотипи у соціальних уявленнях студентської молоді.
12. Образ психолога у буденній та професійній свідомості людей.
13. Психологічні особливості комунікативної компетентності людей з різним соціальним статусом.

14. Соціальні страхи людей та способи їх корекції.
15. Соціально-психологічні чинники розвитку толерантності психолога у процесі професійного розвитку.
16. Взаємозв'язок комунікативно-організаційних здібностей і соціометричного статусу в навчальній групі.
17. Взаємозв'язок емоційного інтелекту і соціометричного статусу членів групи.
18. Особливості взаємозв'язку рівня емпатії і стратегій поведінки в конфліктних ситуаціях курсантів НУЦЗ України.
19. Особливості сприйняття здобувачами вищої освіти викладачів на різних етапах навчання.
20. Фактори соціально-психологічної згуртованості працівників пожежно-рятувальних підрозділів.
21. Особистісні якості рятувальників в залежності від стажу роботи.
22. Стан стомлення та його вплив на ефективність професійної діяльності.
23. Психологічні особливості професійної відповідальності рятувальника.
24. Психологічні особливості іміджу рятувальників.
25. Психологічні особливості сприйняття населенням України психолога ДСНС України.
26. Роль особистісних ресурсів персоналу організацій у формуванні захопленості роботою.
27. Життєві стратегії рятувальників різних вікових періодів.
28. Гендерні особливості соціального страху у здобувачів вищої освіти НУЦЗ України.
29. Особистісні ресурси адаптації працівників ДСНС України до професійної діяльності.
30. Вплив рівня згуртованості колективу на мотивацію трудової діяльності.
31. Психологічні особливості розвитку професійних творчих здібностей майбутніх психологів ДСНС України.
32. Особливості задоволеності життям працівників ДСНС України.
33. Психологічні детермінанти професійної деформації рятувальника.
34. Психологічні фактори професійної самореалізації рятувальників.
35. Встановлення професійної ідентичності майбутніх психологів НУЦЗ України.

Приклад оформлення титульної сторінки курсової роботи

Національний університет цивільного захисту України

Соціально-психологічний факультет

Кафедра психології діяльності в особливих умовах

КУРСОВА РОБОТА

З ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

на тему:

**НАЗВА НАЗВА НАЗВА НАЗВА НАЗВА НАЗВА НАЗВА НАЗВА
НАЗВА НАЗВА НАЗВА НАЗВА**

Виконала:

здобувачка вищої освіти 3 курсу

СПФ, групи _____,

ОПП «Назва програми»

Прізвище, ім'я, по батькові

Науковий керівник:

посада, науковий ступінь, вчене

звання

Прізвище, ім'я, по батькові

Харків 2023

Приклади оформлення таблиць та рисунків

Таблиця 2.1

Суб'єктивна оцінка стрес-факторів пандемії COVID-19

Стрес-фактори	Градації відповідей	Всього (n = 115)	Суб'єктивна оцінка впливу пандемії на життя			
			вплинула (n = 85)	не вплинула (n = 30)	χ^2	V
Тривога зараження вірусом	сильно переживаю	26 (22,6%)	21 (24,7%)	5 (16,6%)	8,10*	0,13
	помірно переживаю	46 (40,0%)	35 (41,2%)	11 (36,7%)		
	не переживаю	43 (37,4%)	29 (34,1%)	14 (46,7%)		
Тривога економічних наслідків	сильно переживаю	45 (39,1%)	36 (42,4%)	9 (30,0%)	11,70**	0,24
	помірно переживаю	30 (26,1%)	23 (27,1%)	7 (23,3%)		
	не переживаю	40 (34,8%)	26 (30,5%)	14 (46,7%)		

Примітка: * $p < 0,05$; ** $p < 0,001$; V – індекс розміру ефекту V-Крамера.

Таблиця 2.2

Відмінності в прояві життєстійкості рятувальників з різним рівнем професійної успішності ($n_1 = 54$; $n_2 = 42$)

Змінні	Успішні рятувальники M (SD)	Відносно успішні рятувальники M (SD)	t	d
Життєстійкість	48,78 (11,35)	41,30 (11,01)	2,03*	0,67
Залученість	26,12 (5,81)	17,10 (4,74)	4,53***	1,70
Контроль	18,72 (4,53)	14,09 (4,78)	1,99*	0,99
Прийняття ризику	9,18 (2,12)	9,90 (2,24)	-0,71	0,33

Примітка: M – середнє значення; SD – стандартне відхилення; * $p < 0,05$, *** $p < 0,001$; d – індекс розміру ефекту d-Коена.

Таблиця 2.3

Особливості стильової саморегуляції рятувальників з різним рівнем стресостійкості ($n_1 = 33$; $n_2 = 37$; $n_3 = 45$)

Регуляторні шкали	Рівень стресостійкості			F	p	η^2
	Низький M (SD)	Середній M (SD)	Високий M (SD)			
Планування	7,23 (1,14)	2,52 (0,17)	2,49 (0,21)	8,361	0,000	0,052
Моделювання	2,39 (1,05)	8,14 (1,54)	8,08 (1,43)	10,941	0,000	0,071
Програмування	8,95 (2,06)	3,18 (0,11)	8,40 (1,95)	0,974	0,480	0,003
Гнучкість	3,29 (0,22)	6,10 (1,51)	5,31 (1,83)	1,344	0,124	0,008
Самостійність	2,20 (0,61)	6,17 (1,98)	7,55 (2,03)	5,671	0,000	0,045
Загальна CP	28,10 (5,15)	30,28 (6,67)	34,61 (5,54)	2,736	0,273	0,007

Примітка: M – середнє значення; SD – стандартне відхилення; F – статистика дисперсійного аналізу Фішера; p – статистична значущість; η^2 – розмір ефекту.

Таблиця 2.4

Описова статистика та кореляція між суб'єктивним сприйняттям стресу, психологічним капіталом та задоволеністю життям особистістю (n= 160)

Змінні	1	2	3	M	SD	S	K
1. Суб'єктивне сприйняття стресу	1,00			26,73	6,24	0,04	-0,19
2. Психологічний капітал	-0,54***	1,00		100,91	21,24	-0,21	-0,51
3. Задоволеність життям	-0,34***	0,32***	1,00	22,61	5,13	-0,13	-0,39

Примітка: M – середнє значення; SD – стандартне відхилення; S – асиметрія; K – ексцес; *** – кореляція статистично значуща на рівні 0,001.

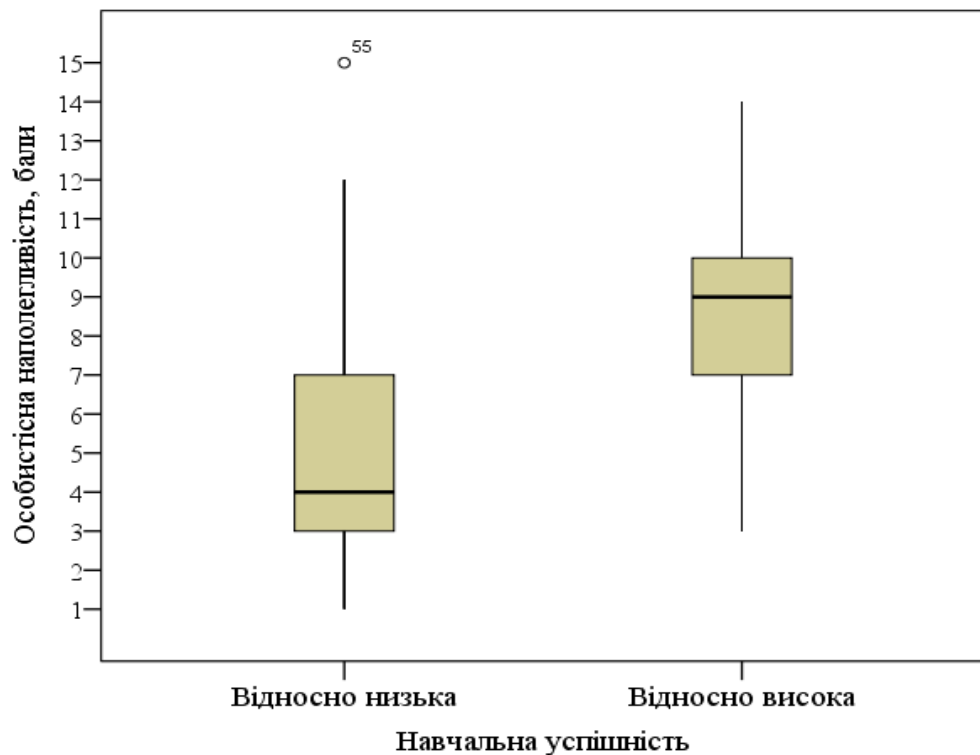

Рис. 2.1. Особливості наполегливості здобувачів вищої освіти з різним рівнем навчальної успішності ($n_1 = 61$; $n_2 = 44$)

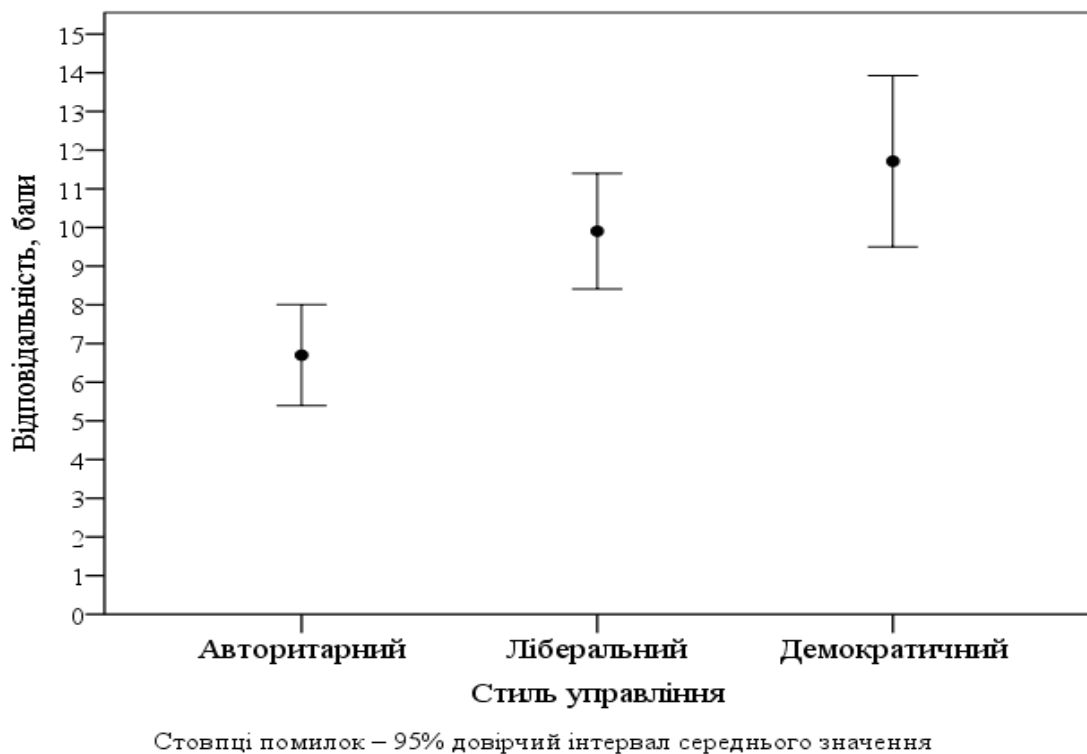

Рис. 2.2. Особливості особистісної відповідальності у працівників організацій з різним стилем керівництва ($n_1 = 35$; $n_2 = 45$; $n_3 = 37$)

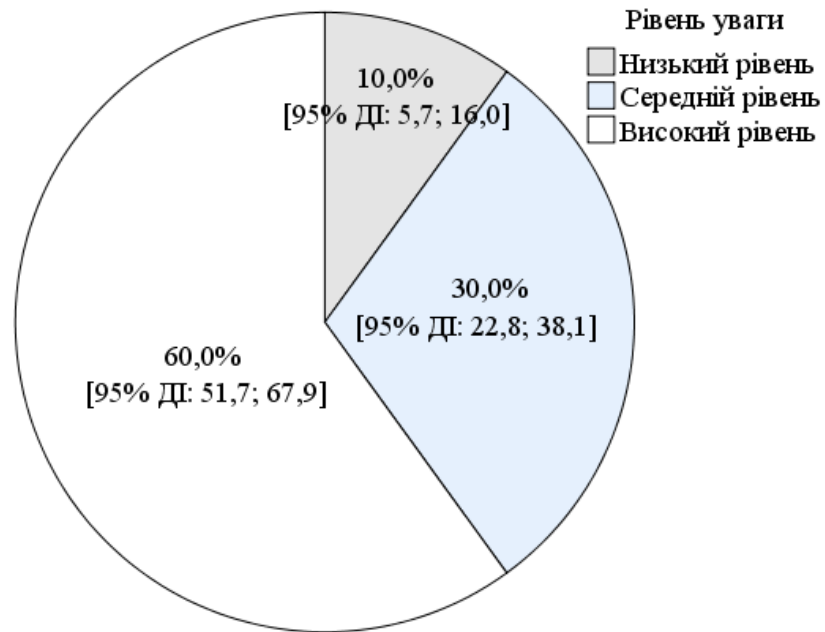

Рис. 2.3. Розподіл рівнів уваги у рятувальників (n = 100)

Зразок оформлення літературних джерел у списку використаної літератури

Характеристика джерела	ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ПОСИЛАНЬ
Один автор	Брижань І. А. Психологія особистості: підручник. Харків: НУЦЗУ, 2022. 236 с.
Два, три автори	Галаган В.Я., Орлов В.Ф., Отич О.М. Психологія конфлікту: Навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання. К.: ДЕТУТ, 2022. 422 с.
Чотири і більше авторів	Євсюков О. П., Куфлієвський А. С., Лебедев Д. С. та ін. Екстремальна психологія: підручник. К.: ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
Стаття	Савчук В. А. Самооцінка як основа психологічного захисту особистості. Проблеми екстремальної та кризової психології. Збірник наукових праць. 2015. Випуск 17. С. 285-293.
Тези	Скидан О. В. Проблеми психологічної реабілітації осіб, що переживають наслідки збройного конфлікту в Україні. Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (21-22 квітня 2023 р.). КрНУ імені Михайла Остроградського, Кременчук, 2023. С. 81-84.
Закон	Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон за станом на 01.11.2016. Голос України від 15.01.2016. № 6.
Адміністративний акт	Положення про Міністерство юстиції України: затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2014. № 228. Офіційний вісник України від 15.07.2014. № 54. С. 88.
Національний стандарт	ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2015.
Електронний ресурс	1. Бондар Т. В. Психологічні особливості іншомовного навчання дітей старшого дошкільного віку. Вісник психології і педагогіки. Електронний ресурс. 2021. Випуск 20. URL: http://www.psyh.kiev.ua (дата звернення: 14.09.2023)
Дисертація	Склень О. І. Психологічні особливості поведінкових стратегій подолання стресу в професійній діяльності працівників пожежно-рятувальних підрозділів ДСНС України: дис... канд. психол. наук: 19.00.09. Ун-т цивільн. захисту України, 2007. 24 с.

ВІДГУК
на курсову роботу з ОК «Експериментальна психологія»

Здобувача вищої освіти _____

Навчається в групі _____ на 3 курсі соціально-психологічного факультету

Тема роботи: _____

ЗМІСТ ВІДГУКУ НАУКОВОГО КЕРІВНИКА

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Кількість балів _____

Комісія:

1. _____
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

2. _____
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

3. _____
(підпис) (ім'я ПРІЗВИЩЕ)

**Критерії оцінювання знань та умінь здобувачів вищої освіти при
написанні та захисті курсової роботи
(оцінюється в діапазоні від 0 до 100 балів)**

Оцінюваний параметр	Бали	Критерії
1. Теоретична частина (0-20 балів)		
Відповідність змісту курсової роботи темі дослідження (до 4 балів)	4	Зміст роботи відповідає темі, меті та завданням, плану
	2-3	Зміст роботи відповідає темі, але зроблено помилки в формулюванні мети, завдань чи є невідповідності плану і тексту
	0-1	Зміст роботи лише частково відповідає названим параметрам
Ступінь розкриття теоретичних аспектів теми та коректність використання понятійного апарату (до 4 балів)	4	Повністю розкрито всі теоретичні аспекти теми, понятійний апарат адекватний
	2-3	Не повністю розкрито всі аспекти теми
	0-1	Зроблено суттєві помилки в розкритті теоретичних аспектів проблеми
Логічності, послідовності, аргументованість, ступінь узагальнення матеріалу (до 4 балів)	4	Виклад логічний, послідовний, аргументований. Матеріал узагальнено на високому рівні.
	2-3	Виклад логічний, послідовний, аргументований. Матеріал узагальнено на достатньому рівні.
	0-1	Є серйозні порушення логічності, аргументованості та узагальненості викладу
Обсяг, адекватність та актуальність використаних при написанні роботи матеріалів першоджерел та дотримання етики посилань (до 4 балів)	4	Обсяг, адекватність та актуальність першоджерел відповідає вимогам
	2-3	Є порушення якоїсь з характеристик, в тому числі, відповідності посилань
	0-1	Є порушення кількох характеристик
Перевірка на плагіат (до 4 балів)	4	66 і більше % унікальності
	3	61-65 % унікальності
	2	56-60 % унікальності
	1	50-55 % унікальності
2. Підбір методик (0 – 5 балів)		
Адекватність темі (до 2 балів)	2	Методики адекватні темі
	1	Методики не відповідають темі або не є науковими
Обґрунтованість вибору (до 2 балів)	2	Обґрунтовано вибір всіх методик
	1	Оґрунтовано вибір не всіх методик
	0	Вибір методик не оґрунтовано
Кількість та якість обраних методик (1 бал)	1	Якщо методики достатні для опису феномен
3. Опис результатів дослідження (0 – 35 балів)		
Вміння представляти результати дослідження (таблиці, рисунки) (до 10 балів)	9-10	Всі результати представлено чітко, правильно, з використанням сучасних технологій
	5-8	Деякі таблиці і рисунки представлено неправильно, дані не узагальнені

	0 - 4	Лише деякі або жодна з таблиць чи рисунків зроблені правильно і презентують дані
Опис результатів (повнота, адекватність, логічність) (до 10 балів)	9-10	Результати описано повно, логічно, з поясненнями та у відповідності з теоретичними положеннями.
	5-8	Результати описано недостатньо повно, зроблено помилки, не залучено теоретичні факти чи не пояснено результати.
	0 - 4	Результати не описано (лише констатовано факти), відсутні пояснення чи вони нелогічні і нечіткі.
Застосування методів математичної статистики (до 5 балів)	5	Застосовано адекватні статистичні критерії, правильно проведено підрахунки
	3 – 4	Застосовано адекватні статистичні критерії, але допущено помилки
	1 - 2	Відсутні або застосовані некоректно методи математичної статистики
Обґрунтування результатів (до 4 балів)	4	Результати є обґрунтованими
	2-3	Результати обґрунтовані недостатньо
	0-1	Результати необґрунтовані або спроби обґрунтування є невдалими
Якість висновків (до 3 балів)	3	Висновки відповідають завданням, є чіткими
	1-2	Висновки не повною мірою відповідають завданням, є дуже широкими або, навпаки, локальними
Стилістика та логічність викладення матеріалу; правильне використання спеціальної термінології (до 3 балів)	3	Викладення логічне, застосована адекватна термінологія, застосовано науковий стиль викладення
	1-2	Викладення не зовсім логічне, застосовано ненаукові стилі викладення
4. Оформлення роботи (0 – 10 балів)		
Дотримання вимог стосовно об'єму роботи (до 3 балів)	3	Об'єм роботи відповідає вимогам
	0	Об'єм роботи недостатній
Розміщення і форматування тексту (до 4 балів)	4	Все відповідає вимогам
	2-3	Частково відповідає вимогам
	0-1	Багато помилок і невідповідностей вимогам
Оформлення списку літератури та посилань (до 3 балів)	3	Оформлено відповідно до вимог
	2	Є незначні помилки
	0-1	Багато помилок і невідповідностей вимогам
5. захист курсової роботи (0 – 30 балів)		
Своєчасність захисту (до 5 балів)	5	Перша призначена дата
	0	Друга призначена дата
Вміння чітко та стисло викласти основні результати курсової роботи (до 10 балів)	9 - 10	Матеріал представлено чітко, коротко, логічно.
	6 - 8	Викладено не зовсім послідовно і чітко
	3 - 5	Здобувач погано орієнтується в матеріалі
	0 - 2	Доповідь нелогічна, уривчаста
Повнота, глибина, обґрунтованість відповідей на питання (до 10 балів)	9-10	На всі питання дано повні, обґрунтовані відповіді
	5-8	Дано відповіді не на всі питання або вони не є достатньо обґрунтованими
	0 - 4	Відповіді не отримано, отримано на одне питання або вони є поверховими.

Якість презентації (якість представлених слайдів, їх зміст, володіння презентаційним матеріалом) (до 5 балів)	5	Розроблено якісні слайди, що відображають зміст роботи. Доповідач добре володіє презентаційним матеріалом.
	3-4	Розроблена презентація не відображає повний зміст роботи або здобувач не володіє її змістом.
	0-2	Презентація відсутня або вона низької якості, а здобувач в ній не орієнтується.